

## ŠTÚDIE

# POSLEDNÁ VÍŤAZNÁ BITKA UHORSKEJ REVOLÚCIE BITKA PRI KOMÁRNE 3. AUGUSTA 1849 V ZRKADLE MAĎARSKEJ HISTORIOGRAFIE

TIBOR DOHNANEC

DOHNANEC, T.: The last victorious battle of the Hungarian revolution. The Battle of Komárno on 3 August 1849 in the Reflection of the Hungarian Historiography. *Vojenská história*, 3, 18, 2014, pp 6-22, Bratislava.

The aforementioned work refers to the prerequisites, progress and consequences of the last victorious battle of the Hungarian revolution and the fights for freedom during the years of 1848-1849. The battle took place in the vicinity of Komárno on the 3 August, only 10 days before capitulation of the main corps of the Hungarian army at Világos. The commander of the Komárno fortress, Juraj Klapka, in co-operation with the commander-in-chief of the general staff Peter Szillányi, designed plans to break the siege on the Komárno fortresses, surrounded by the units of the Austrian army. Klapka intended to defeat all the units of the Austrian army in the vicinity of Komárno one-by-one. The final phase of the detailed plans was the attack at the right riverbank of the Danube river on the 3<sup>rd</sup> of August, which was meant to achieve the possible siege, capture or destruction of the Barco's brigade. Almost all of Klapka's plans were met; he managed to defeat the enemy and to wipe him out of the broader vicinity of Komárno. In doing so, he cut the connection line between the Austrian army that fought in the south of Hungary and Vienna, but he could not prevent the defeat of the main corps of the Hungarian army and capitulation of the arms.

Military History. Hungary. The Battle of Komárno. August 1849. Hungarian Historiography.

V polovici 19. storočia sa Európu prehnala revolučná vlna, ktorá zasiahla väčšinu krajín kontinentu. Výnimkou nebola ani habsburská monarchia, ktorá musela čeliť viacerým revolučným náporom. 13. marca 1848 vypukla revolúcia v srdci monarchie, vo Viedni a tesne po nej, 15. marca 1848, aj v Budíne. Obyvatelia Uhorska očakávali splnenie svojich požiadaviek a ich optimizmus nebol bezdôvodný, panovník rokujúci s vyslancami snemu totiž prejavil značnú benevolentnosť. Situácia sa však postupne vyhrotila a od júna na viacerých miestach prepukli aj boje. Začiatkom jesene 1848 sa rokovania vyslancov

snemu a panovníka prerušili a 11. septembra prekročil chorvátsky bán Josip Jelačič rieku Dráva a začal pochod smerom na Budín s 30-tisíkovým vojskom. Tento pochod bol zastavený až 29. septembra 1848, keď Jelačičove vojská porazilo mladé a v boji neskúsené uhorské vojsko v bitke pri Pákozde.<sup>1</sup> 29. septembra 1848 sa však odohrala aj ďalšia udalosť, ktorá ovplyvnila celý ďalší priebeh revolučných bojov. Touto udalosťou prešiel komárňanský pevnostný systém pod uhorské vlajky.

Na otázku, prečo sa pri Komárne vytvoril takýto objekt, ponúka odpoved' pohl'ad na mapu. Samotné mesto má výbornú strategickú polohu, nachádza sa totiž na mieste, kde sa stretávajú tri krajinné oblasti: Zadunajsko, Žitný ostrov a tzv. Matúšova zem. Medzi týmito krajinnými oblasťami tvorili hranicu rieky Dunaj a Vážsky Dunaj, ktoré zaist'ovali mestu prirodzenú obrannú líniu z dvoch strán. Zároveň sa tu vytvoril taký brod, ktorý spájal staré cesty na brehoch riek a cesty medzi pohoriami v dnešnom Maďarsku s medzinárodnou obchodnou cestou na južnom brehu Dunaja. Vlastnenie tohto prievozu znamenalo aj kontrolu nad celou okolitou krajinou, a tak niet divu, že všetci tu usídlení si prístavisko zaistili opevnením. Tieto opevnenia boli po stáročia budované, prestavované, rekonštruované a posilňované, až sa v priebehu 19. storočia vytvoril komárňanský pevnostný systém, dobre zladený, viacnásobný prsteň opevnení, menších obranných stavieb a prirodzených prekážok.

29. septembra 1848 sa do rúk uhorských honvédov dostal pomerne vyspelý pevnostný systém, ktorého novodobá výstavba sa začala vplyvom napoleonských vojen, keď cisár František I. po opustení Viedne našiel útočisko práve v Komárne. Cisár si bol vedomý veľmi výhodnej strategicj polohy Komárna, a vydal nariadenie, v zmysle ktorého mala byť v Komárne vytvorená jedna z najväčších vojenských základní monarchie, ktorá by bola schopná bezpečne prichýliť až 200-tisíc vojakov.<sup>2</sup> Po tomto nariadení sa zrodili plány na výstavbu opevnenia, ktorá nepretržite prebiehala až do vypuknutia revolúcie na jar 1848.<sup>3</sup> Pevnostný systém pozostával v tom čase z nasledovných častí: spojený blok Starej a Novej pevnosti, prvé štyri opevnenia tzv. Palatínskej linie, spolu s podzemnými chodbami, priekopami a valmi spájajúcimi jednotlivé reduity, polohotový piaty reduit, vážsko-dunajské a dunajské predmostie, obe so štvorbastiónovou pevnosťou a po stranách s troma reduitmi.<sup>4</sup>

<sup>1</sup> Podrobnej popis bitky pozri: HERMANN, Róbert. *1848 – 1849. A szabadságharc története*. Budapest : Korona Kiadó, 2001, s. 131-137. ISBN 963-9376-21-3.

<sup>2</sup> „...als ein Haupt Central – Depot – Platz für ganze Monarchie... auch für eine zahlreiche Armee von 200 000 Mann in bombenfreien Unterkünften daselbst in Sicherheit zu bringen.“ TAKÁTS, Sándor. *Lapok egy kis város múltjából*. Budapest : Ziegler Károly, 1886, s. 173.

<sup>3</sup> Revolučné roky prerušili výstavbu pevnostného systému, ktorý tak bol dokončený až v roku 1877, keď sa ukončila výstavba Igmándskej pevnosti. Stavebné práce sú predstavené vo viacerých publikáciách, napr.: GRÁFEL, Ľudovít. *NEC ARTE, NEC MARTE. Komárňanský pevnostný systém*. Komárno : Nec Arte s.r.o., 1999, s. XIX–XXXI. ISBN 80-967930-2-0.; GRÁFEL, Ľudovít. *Pevnostný systém Komárna*. Bratislava : Krajský ústav štátnej pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody, 1988, s. 13-20.; KECSKÉS, László. *Komárom az erődök városa*. Budapest : Zrínyi Katonai Kiadó, 1984, s. 158-165. ISBN 963-326-325-5.; MÁCZA, Mihály. *Komárom : Történelmi séta a városban*. Bratislava : Madách, 1992, s. 10-11. ISBN 80-7089-176-9.; MÁCZA, Mihály. *Komárom fejlődése képeken*. Komárno : Podunajské múzeum, 1985, s. 12-14.; MÁCZA, Mihály. *Komárom nevezetességei*. Bratislava : Madách Posonium, 2002, s. 14-16. ISBN 80-7089-345-1.

<sup>4</sup> KECSKÉS, László. Komárom erődrendszerének jelentősége a szabadságharcban. In KISS, Venдел (szerk.): *Komárom és Klapka György 1848/49-ben*. Komárno : Önkormányzat, 1994, s. 6.

Veliteľom tohto komplexu bol jeden z najspoločnejších rakúskych maršalov Fridrich William Mertz. Svoju pozíciu si však udržal iba do spomenutého dňa, 29. septembra 1848, keď potom, ako jeho posádka, zložená už v tom čase hlavne z prouhorských jednotiek, zložila prísahu na uhorskú ústavu, opustil pevnosť.<sup>5</sup> Hodnotu získania Komárna zvyšovalo aj to, že spoločne s opevneniami sa do rúk domobrany dostali aj veľké zásoby materiálov, potrebných pre vojsko.

So stratou komárňanských opevnení sa rakúske velenie, samozrejme, nemohlo zmierit. Po nástupe Františka Jozefa I. na trón sa začal všeobecný útok proti Uhorsku. Už koncom decembra 1848 sa objavili prvé rakúske jednotky v okolí Komárna a 30. decembra bol veliteľom II. rakúskeho armádneho zboru generálporučíkom grófom Ladislavom Wrbnom vyslaný parlamentár s výzvou, aby sa Komárno vzdalo. Po odmietnutí tejto výzvy začal s obklúčením mesta generálporučík Juraj Henrich Ramberg. Plán obklúčenia mesta bol čoskoro úspešne zrealizovaný, čomu dopomohlo aj obsadenie Leopoldova vojskom generálporučíka Baltazára Šimuniča.<sup>6</sup> Ramberg tak opäťovne vyzval hradného kapitána Komárna, Štefana Majthényiho, aby sa opevnenie vzdalo,<sup>7</sup> avšak aj táto výzva bola odmietnutá.<sup>8</sup> Parlamentári prichádzali do Komárna aj nadálej, takmer každý deň prinášali so sebou podmienky vydania pevnosti, ale ani jeden z nich neuspel. V týchto dňoch bolo v meste rozbehnuté aj vydávanie novín, *Komáromi Értesítő*<sup>9</sup> a prebehol aj prvý bojový stretnutie medzi nováčikmi domobrany a rakúskymi jednotkami.<sup>10</sup>

<sup>5</sup> Viacero autorov maďarskej historiografie pripisuje získanie komárňanskej pevnosti Jurajovi Klapkovi, ktorý sa vo svojich pamätiach detailne venuje procesu získania opevnení. Pozri: KLAPKA, György. *Emlékeimből*. Bratislava : Madách, 1986, s. 65-71. ISBN 963-15-3365-4. Avšak vo svetle novších výskumov sa zdajú byť Klapkove pamäti v tomto smere mylné. Pozri: HERMANN, Róbert. Klapka György tevékenysége 1848 márciusától 1849 január elejéig. In KISS, V. (szerk.) *Komárom és Klapka György 1848/49-ben*. Komárom : Komárom Város Önkormányzata, 1994, s. 49-52.

<sup>6</sup> SZÉNÁSSY, Zoltán. *Komárom ostroma 1849-ben*. Komárom : Komáromi Városi Tanács, 1989, s. 51-57. ISBN 963-03-2984-0.

<sup>7</sup> Plné znenie výzvy pozri FARKAS, Gyöngyi (szerk.). *Saját kezébe, ott ahol...* Budapest : Petit Real, 1998, s. 44-45. ISBN 963-85827-1-5.

<sup>8</sup> Majthényi odkázal Rambergovi, že „*Hrad Komárna so všetkými vonkajšími opevneniami budeme chrániť do poslednej kvapky kryví*“. SZÉNÁSSY, Zoltán. *Komárom ostroma 1849-ben*. Komárom : Komáromi Városi Tanács, 1989, s. 57. ISBN 963-03-2984-0. O niekoľko dní neskôr však už taký odhadlaný neboli, vzdali sa aj funkcie veliteľa hradu aj hodnosti generála. Za jeho nástupcu bol koncom januára vymenovaný Ignác Török. KECSKÉS, László. *Komárom az erődök városa*. Budapest : Zrínyi Katonai Kiadó, 1984, s. 175-176. ISBN 963-326-325-5.

<sup>9</sup> Noviny *Komáromi Értesítő* založil major Jozef Mack, prvé číslo vyšlo 9. januára 1849. Tento denník informoval čitateľov širokospektrálne. Okrem vojenských správ publikoval aj drobné správy z kultúrneho života, sledoval tiež hospodársky život a aj vývoj cien. Venoval sa aj polemike, ktorá sa vytvorila okolo vyrábania komárňanských vojnových peňazi. Mack využíval tento tlačový orgán aj na verbovanie dobrovoľníkov. Redaktorom denníka sa po 15. marci 1849 stal Matej Rózsafi. V tlači vyšlo dovedna 134 čísel. Posledné číslo denníka vyšlo 6. júla 1849. Zbierka všetkých čísel sa dnes nachádza v Országos Széchenyi Könyvtár v Budapešti, ale vyšla aj v publikovanej forme: NAGY, Zoltán (szerk.). *Komáromi Értesítő*. Tatabánya : Kernstok Károly Művészeti Alapítvány; Komárno : KT Kiadó; Budapest : OSZK, 2000, 498 s.

<sup>10</sup> Podplukovník Ferdinand Querlonde so svojím vojskom v bitke pri Nyárasde (dnes Topoľníky, okres Dunajská Streda) porazil 13. januára 1849 divíziu podplukovníka Gustáva Geramba, ktorý v bitke padol. HERMANN, Róbert. *1848 – 1849. A szabadságharc története*. Budapest : Korona Kiadó, 2001, s. 245. ISBN 963-9376-21-3.

22. januára postihla Komárno ľadová povodeň, ktorá zaliala nižšie položené ulice mesta, ale aj kazematy hradu, ohrozujúc tak obyvateľstvo aj zásoby potravín pevnosti. Zaliate však boli aj nižšie položené miesta v okolí mesta, čo vytvorilo ďalšiu prírodnú prekážku pred obklúčujúcim vojskom. Špionážna služba rakúskej vojsk upozorňovala veliteľov, že je potrebné počítať s výpadmi z pevnosti, keďže si obrancovia musia aspoň sčasti doplniť zásoby potravín. Výpady sa skutočne realizovali, vo februári 1849 bolo uskutočnených viacero akcií, počas ktorých sa z okolia rekvirovali zásoby potravín do pevnosti, na druhej strane menšie strety zvyšovali bojového ducha a morálku domobraneckých jednotiek.<sup>11</sup>

Po poklese vôd a vyschnutí ciest mohlo rakúske vojsko ešte tesnejšie obklúčiť Komárno, na obliehanie bolo pripravených vyše 14-tisíc vojakov pod velením generálporučíka Šimuniča, ktorý si svoje sídlo zriadil v obci Ács.<sup>12</sup> Oproti nemu stála hradná posádka pod vedením generála Ignáca Töröka v počte 23 vyšších dôstojníkov, okolo 9 000 vojakov, ktorí disponovali 200 delami.<sup>13</sup> Začiatkom marca bol zavedený stav obliehania, o čom informoval verejnosť denník *Komáromi Értesítő*.<sup>14</sup> Obliehanie sa napokon začalo 17. marca 1849. Rakúske delostrelectvo mierilo svojimi ťažkými delami nielen na vojenské objekty, ale aj na obytné štvrti mesta, čím chcelo dosiahnuť vzburu obyvateľov proti pevnosti. Ten-to plán však rakúskym veliteľom nevyšiel, rovnako neúspešný bol aj pokus o dobytie naplánovaný barónom Ľudovítom Weldenom. Ostreľovanie mesta pokračovalo až do príchodu oslobodzujúcich vojsk, ktoré si aprílovými víťazstvami, tzv. jarnej výpravy, a najmä víťazstvom pri Tekovských Lužanoch 19. apríla 1849 otvorilo cestu k obliehanému Komárnmu. Uhorské vojská prichádzali do Komárna postupne, väčšina vojska dorazila 22. apríla. Už o 4 dni po príchode hlavných síl uhorského vojska sa zrealizovala ich najdôležitejšia úloha, rozbitie obklúčenia v bitke pri Szőnyi. Uhorská armáda plánovala rozbiť obklúčenie na pravom brehu Dunaja. Predpokladom úspešnej realizácie tejto akcie bolo postavenie mosta medzi Starou pevnosťou a dunajským predmostím (tzv. Hviezdicová pevnosť, mad. Csillagerőd), čo sa aj napriek silnej rakúskej palobe podarilo uskutočniť do 25. apríla. Práve cez tento most prechádzali jednotlivé divízie na pravý breh Dunaja už v noci na 26. apríla, ktoré úspešne zrealizovali prvú časť plánu. Útok hlavného vojska sa začal ráno o šiestej hodine. Bitka napokon trvala 14 hodín, priniesla striedavé úspechy, ale skončila sa víťazstvom uhorského vojska, ktorému sa podarilo prelomiť obklúčenie a zatlačiť rakúske vojská smerom na západ. Úplná porážka rakúskych vojsk však dosiahnutá nebola.<sup>15</sup>

<sup>11</sup> O výpadoch z komářanskej pevnosti pozri SZÉNÁSSY, Zoltán. *Komárom ostroma 1849-ben*. Komárom : Komáromi Városi Tanács, 1989, s. 62-66. ISBN 963-03-2984-0.

<sup>12</sup> KECSKÉS, László. *Komárom az erődök városa*. Komáron : Zrínyi Katonai Kiadó, 1984. s. 179. ISBN 963-326-325-5.

<sup>13</sup> BONA, Gábor. *Tábornokok és törzstisztek a szabadságharcban 1848 – 49*. Budapest : Zrínyi Katonai Kiadó, 1983, s. 49. ISBN 963-326-314-X.

<sup>14</sup> NAGY, Zoltán (szerk.). *Komáromi Értesítő*. Tatabánya : Kernstok Károly Művészeti Alapítvány; Komárno : KT Kiadó; Budapest : OSZK, 2000, s. 196.

<sup>15</sup> Priebeh bitky sa nám zachoval vo viacerých publikáciách, napr. pozri DOHNANEC, Tibor. Csaták Komárom vára alatt az 1848–49-es forradalom és szabadságharc idejében. In *Hallgatói Műhelytanulmányok* 2. Szerk. Forisek Péter – Hajdúfi Orsolya – Szabó-Zsoldos Gábor – Szendrei Ákos. Debrecen : Debreceni Egyetem Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola, 2013, s. 77-78.; KECSKÉS, László. *Komárom az erődök városa*. Komáron : Zrínyi Katonai Kiadó, 1984, s. 186-189. ISBN 963-326-325-5.; KLAPKA, György. *Emlékeimből*. Bratislava : Madách, 1986, s. 130-131, 224-229. ISBN 963-15-3365-4.; SZÉNÁSSY, Zoltán. *Komárom ostroma 1849-ben*. Komárom : Komáromi Városi

Po víťaznej bitke pri Szőnyi zasadla v Komárne vojenská rada, ktorá mala rozhodnúť, či sa armáda obráti na Budín, alebo bude pokračovať v ťažení na Viedeň. Napokon bol prijatý prvý návrh a pod velením Artúra Görgeyho sa vojská podujali osloboďať Budín, čo sa im podarilo dosiahnuť 21. mája. Tento deň sa však stal osudným uhorskému oslobodzovaciemu boju, keďže 21. mája sa vo Varšave uskutočnilo stretnutie Františka Jozefa I. a ruského cára Mikuláša I., ktorý sa rozhodol podporiť potlačenie uhorskej revolúcie 200-tisíc vojakmi.

V Komárne sa za ten čas vykonali najpotrebnejšie fortifikačné práce. Veliteľom pevnosti sa 28. mája 1849 stal Juraj Klapka, ktorý bol predtým krátky čas námestníkom ministra vojny Uhorska. Klapka nariadil vybudovanie kamenného opevnenia na Monoštorskom piešočnatom vrchu, dobudovala sa aj kruhová obrana Komárna.<sup>16</sup> Stavebné práce prebiehali spočiatku rýchlo, neskôr sa postupne spomalili, keďže sa rakúske vojsko<sup>17</sup> znova približovalo k mestu. Od polovice mája a hlavne v júni už prebiehali aj vojenské strety,<sup>18</sup> ale hlavne po porážkach uhorskej armády pri Žihárci, Tešedíkove a 28. júna pri Györi,<sup>19</sup> začal maršal Július Haynau znova obklúčovať Komárno. Porážka pri Györi mala ešte jeden závažný dôsledok, uhorská ministerská rada nariadila, aby sa hlavné sily uhorského vojska zjednotili v trojuholníku medzi riekami Tisa a Mureš, úspech akcie však závisel od toho, ako rýchlo začne Görgeyho vojsko pochod od Komárna na určené miesto. A. Görgey sa sice o rozkaze dozvedel už 30. júna, zostal však v Komárne pod zámlenkou, že nepriateľské vojská už začali s obklúčovaním pevnosti.

2. júla sa spojené rakúsко-ruské vojsko pokúsilo vytlačiť obrancov komárňanskej pevnosti z pravého brehu Dunaja. Bitka sa začala rakúskym útokom o piatej hodine ráno, postupne sa na celej líniu útoku vytvoril tvrdý boj so striedavými úspechmi. Po počiatočných úspechoch rakúskeho vojska sa do protiútoku dostali honvédí, ktorí získali späť svoje stratené pozície, husári sa dokonca pokúsili o prelom obklúčenia, čo zastavila ruská zálohová divízia. Bitka sa skončila vo večerných hodinách, maršalovi Júliusovi Haynauovi sa plán vytlačenia obrancov z pravého brehu Dunaja nevydaril. V boji sa však zranil A. Görgey, ktorý bol zasiahnutý mečom do hlavy.<sup>20</sup> Po bitke mali hlavné sily uhorskej armády opustiť

Tanács, 1989, s. 130-133. ISBN 963-03-2984-0.; SZÉNÁSSY, Zoltán. *Klapka György*. Bratislava : Madách, 1992, s. 60-65. ISBN 80-7089-157-2.; SZINNYEI, József. *Komárom históriái*. Tatabánya : Komárom-Esztergom Megyei Önkormányzat, 1997, s. 87-88. ISBN 963-7190-46-5.

<sup>16</sup> Okolo obce Új-Szőny a na líniu Piesočnatý vrch – Csillagerőd sa vybudoval nový ochranný rad valov, ktoré boli na strategicky dôležitých miestach posilnené desiatimi menšími opevneniami zo zeminy a trámov, z ktorých každé bolo schopné pojať 200 vojakov. Boli posilnené aj ostrovy; štyrmi kruhovými valmi posilnili ostrov Apály a desiatimi dunajským ostrov. KECSKÉS, László. *Komárom az erődök városa*. Komárno : Zrínyi Katonai Kiadó, 1984, s. 189. ISBN 963-326-325-5.

<sup>17</sup> Zloženie rakúskej dunajskej armády v júni 1849 pozri: *Austrian Army of the Danube : June 1849*, [online], dostupné na internete: <http://www.cgsc.edu/CARL/nafziger/849FAA.pdf>, citované: 16. 6. 2014.

<sup>18</sup> Najvýznamnejšie strety: bitka pri Blatnej na Ostrove 17. mája, útočiace uhorské vojská ustúpili, nerozhodná bitka pri Seredi 9. júna, bitka pri obci Csorna sa skončila menším úspechom uhorských vojsk.

<sup>19</sup> Podrobnej opis priebehu bitky pri Györi pozri: VERESS, D. Csaba. *A györi vár*. Budapest : Zrínyi Katonai Kiadó, 1993, s. 178-184. ISBN 963 327 187 8.

<sup>20</sup> Priebeh bitky pozri. napr.: DOHNANEC, Tibor. Csaták Komárom vára alatt az 1848–49-es forradalom és szabadságharc idejében. In *Hallgatói Műhelytanulmányok 2*. Szerk. Forisek Péter – Hajdúfi Orsolya – Szabó-Zsoldos Gábor – Szendrei Ákos. Debrecen : Debreceni Egyetem Történelmi és Né-

Komárno, na obranu mesta mal zostať iba Juraj Klapka s 18-tisíkovým vojskom. Görgey však vymyslel plán rozbitia obklúčenia komárňanskej pevnosti, ktorý sa ale nestreltol s pochopením Klapku, ten využijúc Görgeyho zranenie a nemoc, dal rozkaz na odchod vojska. Klapku napokon jeho velitelia a Görgeyho žiadosť o uvoľnenie z vojenskej služby presvedčili o tom, aby sa pokúsili o prelom smerom na Budín, ktorý sa uskutočnil 11. júla 1849. Pokus o prielom uskutočnili obrancovia komárňanskej pevnosti pod velením Juraja Klapku, zotavujúci sa Görgey pozoroval bitku z valov pevnosti. Bitka trvala od 7 hod. ráno približne do 17 hod. popoludní, skončila sa návratom uhorských jednotiek za valy komárňanskej pevnosti bez prelomenia obklúčenia. Straty boli na oboch stranach vysoké, bola to jedna z najkrvavejších bitiek celej revolúcie a oslobozovacieho boja v Uhorsku.<sup>21</sup> Dva dni po tomto neúspechu, 13. júla 1849, opustilo Komárno vyše 27-tisíc vojakov uhorskej armády.

V Komárne teda zostal iba generál Juraj Klapka, jeho slovami: „*aby som udržal ochranu baštu národa, a aby som tu bránil čest' zbrani Uhorska*“.<sup>22</sup> K dispozícii mal II. a VIII. armádny zbor,<sup>23</sup> s 22 pešimi prapormi a 14 husárskymi rotami, čo tvorilo dovedna vyše 18-tisíc vojakov, k tomu 350 hradných diel a ďalších 48 diel taborových.<sup>24</sup> Proti nemu zostal pod Komárom podplukovník Anton Csórich s približne 12-tisíc vojakmi, rozloženými tak,

---

prajzi Doktori Iskola, 2013, s. 78-80.; KATONA, Tamás. Komárom, 1849. július 2-11. In KISS, Vendell (szerk.). *Komárom és Klapka György 1848/49-ben*. Komárom : Önkormányzat, 1994, s. 97-99. KECSKÉS, László. *Komárom az erődök városa*. Komárno : Zrínyi Katonai Kiadó, 1984, s. 191-193. ISBN 963-326-325-5.; KLAPKA, György. *Emlékeimből*. Bratislava : Madách, 1986, s. 230-233. ISBN 963-15-3365-4.; SZÉNÁSSY, Zoltán. *Komárom ostroma 1849-ben*. Komárom : Komáromi Városi Tanács, 1989, s. 165-172. ISBN 963-03-2984-0.; SZÉNÁSSY, Zoltán. *Klapka György*. Bratislava : Madách, 1992, s. 75-81; ISBN 80-7089-157-2.

<sup>21</sup> Priebeh bitky pozri: DOHANANEC, Tibor. Csaták Komárom vára alatt az 1848–49-es forradalom és szabadságharc idejében. In *Hallgatói Műhelytanulmányok* 2. Szerk. Forisek Péter – Hajdúfi Orsolya – Szabó-Zsoldos Gábor – Szendrei Ákos. Debrecen : Debreceni Egyetem Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola, 2013, s. 80-81.; KATONA, Tamás. Komárom, 1849. július 2-11. In KISS, Vendell (szerk.). *Komárom és Klapka György 1848/49-ben*. Komárom : Önkormányzat, 1994, s. 99-101. KECSKÉS, László. *Komárom az erődök városa*. Komárno : Zrínyi Katonai Kiadó, 1984, s. 193-195. ISBN 963-326-325-5.; KLAPKA, György. *Emlékeimből*. Bratislava : Madách, 1986, s. 234-236. ISBN 963-15-3365-4.; SZÉNÁSSY, Zoltán. *Komárom ostroma 1849-ben*. Komárom : Komáromi Városi Tanács, 1989, s. 175-176. ISBN 963-03-2984-0.; SZÉNÁSSY, Zoltán. *Klapka György*. Bratislava : Madách, 1992, s. 85-86; ISBN 80-7089-157-2.

<sup>22</sup> KLAPKA, György. *Emlékeimből*. Bratislava : Madách, 1986, s. 178. ISBN 963-15-3365-4.

<sup>23</sup> Čo sa týka štruktúry, honvédské vojsko sa prispôsobilo dobovým všeobecným zvykom. Najmenšou taktickou jednotkou bola brigáda, vo všeobecnosti bola zmiešaná brigáda zložená z troch hlavných druhov zbrane. Takáto zmiešaná brigáda pozostávala spravidla z 1 až 3 peších praporov, 1 až 3 jazdeckých rôt a delostrelectva. Existovali však aj brigády čisto pešie, alebo jazdecké. Dve až štyri brigády tvorili divíziu a spravidla tri divízie vytvorili armádny zbor. Zmena nastala až v júni 1849, keď bol ministrom vojny A. Görgey. Podľa jeho nariadenia brigáda, ako stála formácia, prestala existovať a základom organizácie sa stal armádny zbor. Všetky armádne zbory mali pozostávať z dvoch peších a jednej jazdeckej divízie, dovedna z 10 praporov, 16 jazdeckých rôt a tiež z 5 až 6 batérií. Toto nariadenie však nebolo zavedené pri všetkých častiach honvédskeho vojska. BONA, Gábor. A szabadságharc honvédsege. [online]. In *Új Forrás*, 1998, 30. évf., 6. szám, dostupné na internete: <http://epa.oszk.hu/00000/00016/00036/980621.htm>, citované: 16. 6. 2014

<sup>24</sup> SZÉNÁSSY, Zoltán. *Komárom ostroma 1849-ben*. Komárom : Komáromi Városi Tanács, 1989, s. 177. ISBN 963-03-2984-0.

aby pevnosť mali úplne obklúčenú. Táto okolnosť donútila Klapku, aby sa pripravil na všetko. Už 14. júla zaviedol stav obliehania; sklady pevnosti sa začali dopĺňať potravinami a všetkými potrebnými materiálmi, začali sa rekvíracie v okolitých obciach, každý cudzinec bol z mesta vykázaný.

Kedže počet obrancov bol vyšší ako počet obklúčujúcich vojakov, to umožnilo Klapko- vi, aby útočným vystúpením zobrajal iniciatívu do vlastných rúk a aby ohrozoval, prípadne aj preťal zásobovacie cesty cisársko-kráľovského vojska a ovplyvnil tak udalosti aj na hlavnom bojovom poli. Prvým takým útočným vystúpením bol výpad plukovníka Móra Kosztolányiho, ktorému sa podarilo prekvapujúcim prepadom obsadiť mesto Tata a získať významnú korist' a zajatcov.<sup>25</sup> Korist' predstavovalo niekoľko vozov potravín, množstvo koní, liekov, streliva a jeden viedenský poštový voz. Práve tá posledná bolo najcennejšia. V poštovom voze sa totiž našla tzv. Čierna kniha, ktorú môžeme považovať za kvalifikačný register revolučnej doby, ktorý zaradil účastníkov udalostí do 5 skupín: potvrdení, podozriví, kompromitovaní, povstalci a tí, čo nabádajú ostatných, čiže poburovatelia. Tento register posielal viedenský minister vojny Haynauvi, aby ten po skončení revolúcie mohol podľa tohto registra začať represálie. K menám všetkých uhorských vlastencov boli nakreslené čierne kríže, ktorými im dopredu určili martýrske smrt'.<sup>26</sup> Okrem Čiernej knihy sa koristou domobrancov stal aj spis obsahujúci počet, výzbroj a dislokáciu cisársko-kráľovských vojsk. Z tohto spisu bolo jasné, že uhorské sily sú pri Komárne väčšie ako nepriateľské a naskytla sa tak príležitosť porazit' cisársko-kráľovské vojsko po jednotlivých častiach.<sup>27</sup> Ďalší spis obsahoval oficiálne hlásenie o obrancoch komárnanského opevnenia. Rakúske velenie odhadovalo počet obrancov na 8 000 s poznámkou, že všetci sú nedisciplinovaní.<sup>28</sup> Spoznaním dislokácie a rozloženia síl nepriateľa sa obrancovia Komárna dostali do veľkej strategickej výhody, ktorú nemohli nevyužiť. Klapka sa rozhodol, že obklúčenie prelomí a spoločne s náčelníkom veliteľského zboru plukovníkom Petrom Szillányim pripravil plán akcie.<sup>29</sup>

Klapka chcel rozhodujúci úder zasadiť na pravom brehu Dunaja, ale rozhodol sa najprv zaútočiť na ľavom brehu. Mal na to dva dôvody. Na jednej strane tu boli umiestnené najslabšie sily cisársko-kráľovského vojska, kedže brigáda Potta disponovala len jednou tábo-

<sup>25</sup> Jozef Szinnyei vo svojom denníku uvádza, že medzi zajatcami bolo 12 dôstojníkov, z nich jeden major, štyria lekári, jeden kapitán; okrem nich jeden strážmajster a 80 vojakov. SZINNYEI, József. *Komárom historiái*. Tatabánya : Komárom-Esztergom Megyei Önkormányzat, 1997, s. 94. ISBN 963-7190-46-5.

<sup>26</sup> SZÉNÁSSY, Zoltán. *Komárom ostroma 1849-ben*. Komárom : Komáromi Városi Tanács, 1989, s. 182. ISBN 963-03-2984-0.

<sup>27</sup> KEDVES, Gyula. A szabadságharc utolsó győztes csatája. In KISS, Vendell (szerk.): *Komárom és Klapka György 1848/49-ben*. Komárom : Önkormányzat, 1994, s. 104.

<sup>28</sup> KECSKÉS, László. *Komárom az erődök városa*. Komárno : Zrínyi Katonai Kiadó, 1984, s. 196. ISBN 963-326-325-5.

<sup>29</sup> Svoje rozhodnutie komentuje Klapka vo svojich pamätiach nasledovne: „Akurát v tom čase som dostal správu o tom, že Haynau opustil Pešť a vybral sa smerom na Segedín. Tento fakt a niekoľko chytených listov, ktoré písal na rakúske veliteľstvo zaradený ruský generál-majster Berg čárovi Mikulášovi I., ma posilnili v tej vôle, aby som proti väčšine obklúčujúcich vojsk na pravom brehu Dunaja čím skôr previedol rozhodujúci úder, aby som tým podľa možnosti ulahčil úlohu na juhu bojujúcich uhorských vojsk.“ KLAPKA, György. *Emlékeimböl*. Bratislava : Madách, 1986, s. 184. ISBN 963-15-3365-4.

rovou batériou a jej spojenie s ostatnými časťami vojska bolo dosť neisté. Na druhej strane chcel Klapka zmiast' nepriateľa, že bude útočiť severne od Dunaja.<sup>30</sup> Prvé rozkazy ohľadom útoku boli vydané 29. júla večer, akcia sa začala hned' na druhý deň. Plukovník Kosztolányi dostal za úlohu obsadiť Chotín a pochodovať smerom na Nové Zámky, podporovaný mal byť brigádou podplukovníka Samuela Rakovského, ktorý sa mal k nepriateľovi priblížiť od boku a od chrbta. Kosztolányi však zaútočil s takou prudkosťou, že Rakovského brigáda nestíhala vykonať svoju úlohu a Pott ešte pred jeho príchodom opustil svoje pozície a stiahol sa do bezpečnejších pozícii za rieku Žitava.<sup>31</sup> Útok vo svojom denníku zvečnil Jozef Szinnyei, ktorý bol priamym účastníkom týchto bojov ako poručík v Kosztolányiho brigáde. Ako píše: „*Konečne sme stáli na boj pripravení, ked' plukovník Kosztolányi dal rozkaz majorovi Kolomanovi Füstymu, aby sa vybral smerom k malému lesu; tam zastavil a ked' nestrieľajú, nech pochoduje vpred; to sa udialo, ked' sme boli pri lese, vystrelil nepriateľ prvý granát na 64. prápor... My sme ešte neboli v dedine, ked' husári a naše delá donútili nepriateľa k ústupu. Z dediny vychádzal ľud a hovoril, aby sme išli za nimi, je ich málo, z dediny sa všetci odpratali... Na ľavom krídle od Ďaly sa ozývali delá silno; my cez kukuřičné polia sme sa horko-tažko predierali dopredu. Nepriateľ sa usadil na kopci; stade strieľal, ale statocná batéria Mihálovicsa ho aj stade zrazila... Už my pešiaci sme sotva vládali prenasledovať, veľký prach, smäd, únava a horúčava nás zmalátnili; ale za to delá a jazda ich prenasledovala o to viac. Nakoniec v okolí Bohatej sa sily Nemcov zjednotili, pokračovali smerom k lesu pri Bajči, my sme ich prenasledovali a z bajčského lesa ich vynali, prešli však cez most a ten po sebe vypálili, len tak sa mohli zachrániť... že sme celé vojsko nemohli zatknúť, môžu vďačiť Rakovskému, ktorý prišiel neskoro.*“<sup>32</sup>

Prvá časť plánu bola teda úspešne zrealizovaná, podarilo sa pretrhnúť obklúčenie na ľavom brehu Dunaja na Matúšovej zemi a zatlačiť cisársko-kráľovské vojsko pomerne ďaleko od Komárna. 31. júla sa nachádzala brigáda Kosztolányiho v oblasti Bajča a Bohatej, záložné vojsko Bódoga Bátori-Schulcza v Starej Ďale, brigáda Rakovského zas v obci Svätý Peter. Na ďalší deň sa však tieto skupiny stiahli do Komárna, ako posledná dorazila brigáda Rakovského, ktorá celú akciu kryla.<sup>33</sup>

Súčasne s akciou v Matúšovej zemi prebehol útok aj na Žitný ostrov, ked' smerom na obec Zlatná na Ostrove zaútočila brigáda podplukovníka Pavla Horvátha. Táto akcia už nebola taká úspešná ako útok na opačnú stranu, podplukovník Horváth narazil na oveľa

<sup>30</sup> KEDVES, Gyula. A szabadságharc utolsó győztes csatája. In KISS, Vendell (szerk.): *Komárom és Klapka György 1848/49-ben*. Komárom : Önkormányzat, 1994, s. 104.

<sup>31</sup> Brigádny generál Pott hlásil 30. – 31. júla 1849 generálporučíkovi Csorichovi (Čoričovi), že na neho zaútočili uhorské brigády pri obci Svätý Peter a bol nútene ustúpiť až do Nových Zámkov. Podľa jeho hlásenia zaútočili uhorské jednotky medzi obcami Martovce a Marcelová, pričom hlavný smer ich útoku bol namierený na Svätý Peter. Stratil 40 až 50 ľudí pri nepriateľskej palbe, ďalších vyše 200 vojakov padlo po vyčerpávajúcom sedemhodinovom boji pri Bajči a pri ústupe do Nových Zámkov. Ďalej sa zmieňuje o rozostavení svojich jednotiek a vyzýva Csoricha, aby mu poslal posily, keďže nutne potrebujú obsadiť Martovce, aby sa nepriateľ nemohol usadiť medzi rieками Nitra a Žitava. Celé hlásenie pozri: FARKAS, Gyöngyi (szerk.). *Saját kezébe, ott ahol...* Budapest : Petit Real, 1998, s. 200-201. ISBN 963-85827-1-5.

<sup>32</sup> SZINNYEI, József. *Komárom historiái*. Tata: Komárom-Esztergom Megyei Önkormányzat, 1997, s. 95-96. ISBN 963-7190-46-5.

<sup>33</sup> KEDVES, Gyula. A szabadságharc utolsó győztes csatája. In KISS, Vendell (szerk.): *Komárom és Klapka György 1848/49-ben*. Komárom : Önkormányzat, 1994, s. 105.

silnejšie rakúske brigády a musel sa uspokojiť s takým výsledkom, že sa mu podarilo narušíť pokoj cisársko-kráľovských jednotiek.<sup>34</sup>

Návratom všetkých jednotiek do Komárna Klapka stratil niekoľko dní, ale napokon 3. augusta mohla prísť na rad akcia, ktorá mala prelomiť obklúčenie Komárna na južnom brehu Dunaja. K tejto operácii pripravilo vojenské velenie Komárna pomerne komplikovaný plán, ktorého prípadná úspešná realizácia mohla viesť k obklúčeniu, zničeniu alebo zataju väčšiny vojsk zabezpečujúcich obliehanie komárňanskej pevnosti.

Plán predstavoval v podstate obchvatnú operáciu, ktorej úspech mohla zaručiť iba dokoňalá spolupráca jednotlivých armádnych zborov, posielaných do boja postupne.<sup>35</sup> Najťažšou, kľúčovou úlohou bolo poverené ľavé krídlo uhorského vojska, tvorené divíziou plukovníka Františka Aschermannu, ktorý disponoval štyrmi prápormi pešiakov, dvoma rotami husárov a dvoma batériami delostrelectva. Táto divízia sa mala zapojiť do boja ako prvá. Ich prvotnou úlohou bolo obsadenie obce Dunaalmás a zničenie tunajšej rakúskej stráže. Potom sa mali otočiť a vykonajúc obrovskú okľuku v smere juhozápad – západ – severozápad (obce Csém a Mocsa mali obísť z južnej strany) mali dosiahnuť vojenský most pri Lovade, čím by odrezali ústupovú cestu rakúskych vojsk. Pri tomto postupe mali byť v neustálom kontakte s ďalšími dvoma kolónami Jozefa Krivácsyho a Kosztolányiho, ktorých úlohou bolo obsadenie valov pri obci Mocsa a potom pripojenie sa k Aschermannovej divízii postupujúc na vnútornnej límii útoku. V strede útoku mala figurovať divízia Bátori-Schulcza, ktorá mala zaútočiť na Csém, ale iba vtedy, keď do danej línie dorazia Aschermannove jednotky, aby sa umožnilo obklúčenie rakúskych jednotiek. Po obsadení valov pri Csém mali pravé krídlo pod vedením plukovníka Jána Janika začať útok proti lesu pri Ácsi, pred začatím útoku mali zamestnávať a blokovať cisárské vojsko iba provizórnymi akciami. Tento plán bol ešte v poslednej chvíli modifikovaný: Aschermannova divízia bola posilnená o ďalší prápor a potom rozdelená na dve polovice. Podplukovník Rakovský bol poverený vykonaním hrotového útoku, zvyšné sily pod velením podplukovníka Antona Brunsvíka predstavovali akúsi rezervu.<sup>36</sup>

S realizáciou tohto odvážneho plánu začali obrancovia komárňanskej pevnosti 3. augusta presne o polnoci. Vtedy sa pohli Rakovského oddiely smerom na Dunaalmás, pričom tieto jednotky sa len niekoľko hodín predtým vrátili z akcie uskutočnenej do Matúšovej zeme. V skorých ranných hodinách bol uskutočnený útok proti obci Dunaalmás. Rakúska stráž v obci prekvapujúco dokázala odraziť prvý útok 25. pešieho práporu, ale rozvinutá akcia 48. práporu ich už vyhnala z obce a zatlačila za dedinu Neszmély. Po úspešnom obsadení obce a vytlačení cisárskych vojsk z ich pozícii prenasledoval Aschermann rakúske jednotky a o 9 hod. sa nachádzala na kopcoch pri obci Tömörd-pusz-

<sup>34</sup> KECSKÉS, László. *Komárom az erődök városa*. Komárno : Zrínyi Katonai Kiadó, 1984, s. 196. ISBN 963-326-325-5.

<sup>35</sup> KEDVES, Gyula. A szabadságharc utolsó győztes csatája. In KISS, Vendell (szerk.): *Komárom és Klapka György 1848/49-ben*. Komárno : Önkormányzat, 1994, s. 105.

<sup>36</sup> Aschermannova divízia v tejto bitke pozostávala z najskúsenejších vojakov. Rakovský velil I. práporu 39. pešieho pluku tzv. Donmiguelov dvom práporom honvédov (25. a 48. prápor). Pod velením Brunszvíka sa nachádzali 108. a 56. prápor honvédov. Husári pochádzali zo 6. husárskeho pluku Württemberg. Aj delostrelci patrili k veľmi skúseným vojakom, v tejto bitke im velil major Michal Mezei. KEDVES, Gyula. A szabadságharc utolsó győztes csatája. In KISS, Vendell (szerk.). *Komárom és Klapka György 1848/49-ben*. Komárno : Önkormányzat, 1994, s. 106.

ta<sup>37</sup> už v kontakte s Kosztolányim.<sup>38</sup> Jeho kolóna sa spoločne s kolónou Krivácsyho vybrala ráno o 7 hod. k obci Mocsa pod osobným velením Klapku. Za narýchlo postavenými valmi pri obci sa bránili len tri pešie roty a jedno krídlo jazdeckého vojska s kopijami. Rakúskym jazdcom sa podarilo ujsť, pešie vojsko sa vzdalo, keď po príchode Aschermanna nemali nárok na útek.

Približne v rovnakom čase sa dozvedel o útoku komárňanských obrancov generálporučík Jozef Barco, ktorý sa snažil sústredit svoje vojská a pochodovať k obci Csém. Sem smeroval aj útok Krivácsyho a Kosztolányiho divízií. K bitke medzi týmito jednotkami však nedošlo, keďže generálporučík František Colloredo stiahol cisárské vojská za valy medzi obcami Csém a Herkálypuszta, kde očakával, že sa k nim pripoja výraznejšie posily. Tieto posily ale zamestnal svojou aktivitou plukovník Janik pri ácskom lese. Cisárské vojská z ľavého brehu Dunaja zo Žitného ostrova prišli len v neskorých poobedňajších hodinách, keď už bola bitka rozhodnutá.

Obec Csém teda rakúske vojská opustili ešte pred rozhodujúcou bitkou. Popoludní o 15 hodine bola obec obsadená komárňanskou posádkou a bolo obnovené spojenie medzi všetkými útočiacimi jednotkami. Pomerne hladký priebeh obsadenia obce narušilo hlásenie, keď Klapkovi oznámili, že od Igmándu sa blíži veľký oblak prachu skrývajúci zrejme početné jazdectvo cisársko-kráľovských vojsk. Hliadka vyslaná na prieskum však zistila, že ide o zásielku hovädzieho dobytka pre rakúske vojsko. Jazdectvo tak získalo obrovské zásoby potravín pre komárňanskú posádku.<sup>39</sup>

Klapka a uhorské vojsko zatiaľ nemohli zasadíť rozhodujúci úder proti cisárskym vojskám, keďže stále čakali na signalizáciu Aschermanna, ktorý mal dokončiť obklúčenie rakúskych jednotiek a odrezanie ich ústupovej cesty. O 17 hod. však už Klapka dal rozkaz na útok trom divíziám v centre, keďže sa právom obával toho, že sa cisársko-kráľovské vojská stihnu stiahnuť usporiadane alebo sa výrazne posilnia, a tým ohrozia finalizáciu plánu útoku.<sup>40</sup>

Útok komárňanských honvédov sa uskutočnil na dvoch miestach súčasne. Divízie Krivácsyho a Kosztolányiho zaútočili na valy v Herkálypuszta z ľavej strany, kým plukovník Bátori-Schulcz rozbehol frontálny útok so silnou delostreleckou podporou. Súčasne s touto akciou zaútočil aj plukovník Janik proti valom vo vacovskom lese. Oba tieto útoky dosiah-

<sup>37</sup> Tömörd-puszta je dnes pustatinou, ktorá je súčasťou obce Mocsa, nachádzajúcej sa približne 10 km južne až juhovýchodne od Komáromu v Maďarsku.

<sup>38</sup> Aschermann bol nútenej okolo 9 hod. poskytnúť svojej divízii čas na oddych, hlavne Rakovszkyho 25. a 48. prapor honvédov bol vyčerpaný. Deň predtým poobede totiž absolvovali pochod dlhý 15 – 20 km. Po dokončení pochodu odpočívali len krátko, už o polnoci vyrážali na ďalšiu akciu a už v tom čase absolvovali 20 km cesty a jednu bitku. KEDVES, Gyula. A szabadságharc utolsó győztes csatája. In KISS, Vendell (szerk.): *Komárom és Klapka György 1848/49-ben*. Komárom : Önkormányzat, 1994, s. 106.

<sup>39</sup> KECSKÉS, László. *Komárom az erődök városa*. Komárno : Zrínyi Katonai Kiadó, 1984, s. 197. ISBN 963-326-325-5.

<sup>40</sup> Klapka na tieto okamihy spomína nasledovne: „... Ale teraz som už nemohol dlho váhať, lebo som sa musel obávať toho, že nepriateľ, ktorý sa koncentroval v blízkosti Herkálypuszta, a ktorého frontálne Sulcz a Janik len slabo zamestnávať mohli, by konečne spoznal môj plán a vtedy zas, bez toho, aby počkali na môj útok, stiahol by sa. Večer o 5. hodine som teda, bez ďalšieho ohľadu na Assermannu, dal som signál na začatie útoku. KLAPKA, György. Emlékeimből. Bratislava : Madách, 1986, s. 238. ISBN 963-15-3365-4.

li drvivý úspech. Barcova brigáda sa prakticky rozpadla a aj keď sa ešte raz pokúsili o reorganizáciu a odpor, neskôr sa ich ústup postupne zmenil na bezhlavý útek. Tento ústup sa snažili kryť jazdeci, ale boli len málo úspešní a už ani oni nestihli zachrániť ďalšie delá. Onedlho dorazili na miesto i jednotky Aschermannovej divízie, ale jeho úplne vyčerpaní vojaci už nedokázali zabrániť ústupu cisárskych vojsk na ľavý breh Dunaja cez vojenský most pri Lovade. Do 19 hod. večer prešiel cez most aj posledný vojak rakúskych jednotiek, tým pádom mohol byť most rýchlo zničený. Porážka pôsobila na vojská Csoricha tak demoralizujúco, že sa vzdali aj svojich žitnoostrovskej pozícii a ešte počas noci začali ústup smerom k Dunajskej Strede. Vo veľkolélskom predmostí dokonca zanechali za sebou aj delá s veľkým kalibrom.

Bitka 3. augusta 1849 sa teda skončila víťazstvom uhorských honvédov na celej líniu útoku. Komárno a tunajšia pevnosť sa úplne oslobodili spod obliehania, domobrana dokázala poraziť a rozohnať II. cisársko-kráľovský armádny zbor a prečať zásobovaciu cestu hlavnej časti rakúskych vojsk. Cisársko-kráľovské oddiely sa v rýchлом tempe stiahli až k Bratislave. Klapka už 6. augusta vydal o bitke oficiálnu správu, ktorá niesla názov *Szózat Komárom rendíthetetlen várából a feldunai hív magyar néphez*.<sup>41</sup> V tejto správe hovorí aj o vojnovej koristi spred troch dní. Ako uvádzajú, do rúk obrancov Komárna sa dostalo 30 ks prevažne 24-funtových diel, 5 000 ks strelných zbraní, 30 plných vozov streliva, 50 naložených zásobovacích vozov, 2 624 ks hovädzieho dobytka, 804 ks ošípaných a 35 potravinami a inými zásobami<sup>42</sup> naložených lodí.<sup>43</sup> Klapka zároveň vyslal kuriérov ku Kossuthovi a Görgeymu s príslušom, že za štyri týždne postaví do boja okrem komárňanskej posádky ďalších 30-tisíc nováčikov. Oznámil im aj to, že zadržal oficiálne hlásenie generálmajora Fjodora Fjodoroviča Berga pre cára Mikuláša I., z ktorého bolo jasné, že sa ruské a rakúske velenie obáva príchodu jesene a pretiahnutia sa bojov na rok 1850, preto sa Klapka domnieva, že s patričnou vytrvalosťou je možné boj vyhrať.<sup>44</sup> Klapkove správy však adresáti dostali veľmi neskoro, Kossuth ju dostal až v Turecku a aj Görgey len po zložení zbraní.<sup>45</sup>

<sup>41</sup> V preklade: *Prehlásenie z neotrasiteľného hradu Komárna hornouhorskému vernému uhorskému ľudu*.

<sup>42</sup> Jozef Szinnyei, ktorý sa bitky pre chorobu nezúčastnil, vo svojom denníku tiež spomína obrovskú korist po bitke: „Nad Komárom na Dunaji postávalo 32 naložených lodí, čakajúc na kapitoláciu Komárna, aby so svojim nákladom sa mohli splaviť pod múrmi hradu. Každá loď bola naložená potravinami, múkou, kávou, bielym plátnom, kožušinami, odevom, tabakom, cigarami, sušienkami a chutnými nápojmi; turecké tabakové listy, cigary sme rozdelili medzi sebou. Celé týždne vnášali do hradu túto korist' a potom, čo každý jeden vojak armády získal podiel z nej, stravovanie nás, dôstojníkov, ktorí sme jedli spolu a vydrižiavali si kuchárku, stálo veľmi málo nákladov. S toľkými potravinami, ako sa všeobecne hovorilo, by si hrad vystačil až do jari.“ SZINNYEI, József. *Komárom historiári*. Tatabánya : Komárom-Esztergom Megyei Önkormányzat, 1997, s. 107-108. ISBN 963-7190-46-5.

<sup>43</sup> KECSKÉS, László. *Komárom az erődök városa*. Komárno : Zrínyi Katonai Kiadó, 1984, s. 198. ISBN 963-326-325-5.

<sup>44</sup> Slovami Klapku: „Oznámil som im oficiálne hlásenie, ktoré písal ruský generálmajor Berg cárovi a z ktorého bolo zrejmé, že sa Haynau aj Rusi obávajú príchodu jesene, že dovtedy by za každú cenu chceli vojnu dokončiť, a keby sa im to nepodarilo, tak by boli zlými podmienkami dopravy a obzvlášť ďalším podmienkami stravovania donúteni odložiť koniec vojny na jar ďalšieho roka; vyjadril som im aj ten môj názor, že Uhorsko a našu svätú záležitosť by bolo možné ešte zachrániť, keby sme dokázali boj čím viac ďať a posúvať.“ KLAPKA, György. *Emlékeimból*. Bratislava : Madách, 1986, s. 185. ISBN 963-15-3365-4.

<sup>45</sup> ANDICS, Erzsébet. *1848 – 1849. Tanulmányok*. Budapest : Kossuth Könyvkiadó, 1968, s. 378.

Generál Juraj Klapka sa vo svojich pamätiach venoval aj priebehu tejto bitky. Jeho slovami by sme priblížili rozhodujúci, popoludňajší útok honvédov proti valom v Herkálypusztele: „*Napredujúce batérie privítala mohutná streľba z diel, a delostrelectvo nepriateľa, disponujúc delami s väčším kalibrom, spôsobili nemalé škody v našich radoch. Presvedčil som sa, že tu sa nesmiem zdržiavať, preto som vojská poslal do útoku a povedal som Sulczovi, aby zaútočil na valy en front. Sulcz tomu posaniu vyhovel hrdinskou nebojácnosťou: jemu a jeho vojsku patrí palma dnešného dňa. Títo hrdinovia útočili nezadržateľne, v bojovom postavení s jazdou a delostrelectvom na dvoch krídlach... Nepriateľ obávajúci sa obklúčenia kvôli rýchlemu napredovaniu ostatných oddielov a v radoch zneistený jedinečným smelým útokom, prestal ďalej brániť valy a v neusporiadanom behu sa stiahol do Ácsu. Deň bol rozhodnutý! Z Herkályu, z najvyššieho bodu uzatváracej línie rozdávali naše delá smrť a skazu na rady utekajúcich. Zároveň sa dostal do našej moci aj les. Všetko utekalo smerom na Lovad. Batérie išli za nimi, aby v každej možnej príležitosti z čo najmenšej vzdialenosťi sypali na nich smrť. Husári a domobranci ich prenasledovali tiež. Bojisko pokrývali mŕtvoly, zranení, zahodené zbrane, zanechané delá a zásobníky. Zajatcov z každej strany nahnali neúrekom. Ešte raz sa pokúsil nepriateľ konsolidovať v Ácsi; ale po krátkom boji bol vyhnáný útočiacimi príporami. Nezostalo mu nič iné, ako rýchly útek po Dunaji.*“<sup>46</sup>

O bitke sa zachovalo niekoľko zápisov aj v denníkoch súčasníkov. Napr. sestra známeho spisovateľa a komárňanského rodáka Móra Jókaiho, Estera Jókai zvečnila útok komárňanskej posádky nasledovne: „*Už v prvých augustových dňoch vykonalá výpad proti Nemcovi a vrátila sa víťazne, a potom ešte celé dni znepokojovala raz z jednej, raz z druhej strany nepriateľa chcejúceho znova obklúčiť Komárno. Prišelci zo Žitného ostrova rozprávali, aký bol útek toho porazeného vojska, hlavní dôstojníci nielen zbrane, ale aj uniformy zhodiac, len tak sa vláčili pomocou palice, alebo tyče k vzdialenejším dedinám.*“<sup>47</sup> Aj denník komárňanského obchodníka Gašpara Beöthyho obsahuje zmienku o udalostiach tohto dňa: „*Generál Klapka vybojoval veľké víťazstvo. Cisársko-kráľovské lode naložené obilím, múkou a inými potravinami, jestvujúce pri obciach Lovad, Gönyű a Győr zadržal od cisársko-kráľovského vojska a tie všetky nechal prepraviť do Komárna.*“<sup>48</sup> Aj miestna tlač reagovala na veľkolepé víťazstvo obrancov komárňanskej pevnosti: *denník Komáromi Lapok*<sup>49</sup> priniesol 5. augusta správu o bitke v mimoriadnom čísle.<sup>50</sup>

<sup>46</sup> KLAPKA, György. *Emlékeimből*. Bratislava : Madách, 1986, s. 238-240. ISBN 963-15-3365-4.

<sup>47</sup> VÁLINÉ JÓKAI, Eszter. 1849-diki augusztus ho Komáromban. In *Igazmondó*, 1868/31. Citovaný podľa: SZÉNÁSSY, Zoltán. *Komárom ostroma 1849-ben*. Komárom : Komáromi Városi Tanács, 1989, s. 184. ISBN 963-03-2984-0.

<sup>48</sup> Rukopisný denník Gašpara Beöthyho, citovaný podľa SZÉNÁSSY, Zoltán. *Klapka György*. Bratislava : Madách, 1992, s. 92. ISBN 80-7089-157-2.

<sup>49</sup> Denník *Komáromi Lapok* bol založený 11. júla 1849, jeho redaktorom sa stal Štefan Friebeisz, ktorý už v prvom čísle odôvodňuje založenie časopisu nasledovnými slovami: „*Ked' krajina bojuje o slobodu, nevyhnutne potrebuje dva faktory. Zbrane a tlačový orgán.*“ V denníku boli publikované hodnotné vojenské správy, denné rozkazy Klapku, kultúrne články a vyhlásenia verejného záujmu. Posledné číslo vyšlo 1. októbra 1849, ked' sa s čitateľmi lúčil aj redaktor: „*Položím v tejto chvíli pero, hovoriac Boh s Vami každému čitateľovi dovidenia.*“ NAGY, Zoltán (szerk.). *Komáromi Lapok*. Tatabánya : Kernstok Károly Művészeti Alapítvány; Komáron : KT Kiadó; Budapest : OSZK, 2000, s. 1-3, 268-269.

<sup>50</sup> A tegnapelőtti csata hiteles rajza; A tegnapelőtti csata folytatálagos rajza. Plné znenie článkov pozri: NAGY, Zoltán (szerk.). *Komáromi Lapok*. Tatabánya : Kernstok Károly Művészeti Alapítvány; Komáron : KT Kiadó; Budapest : OSZK, 2000, 5. august 1849, nečíslované strany.

Čo sa týka rakúskej strany, podrobné hlásenie o priebehu bitky poslal už deň po nej cisársko-kráľovský generálporučík Colloredo-Mannsfeld<sup>51</sup> generálporučíkovi Csorichovi. V tomto hlásení detailne opisuje jednotlivé vojenské operácie z 3. augusta, počnúc skorými popoludňajšími hodinami až do ukončenia bojov vo večerných hodinách. Výsledky bitky a príčiny porážky zhrnul nasledovne: „*Veriac vo vytrvalosť a smelosť podriadených jednotiek som bol za udržanie našich valmi, zátarasami a priekopami posilnených, ale veľmi rozšírených pozícii v ácsskom lese a pri Herkálypuszta, ktoré ukryli pred nepriateľom našu početnú slabosť a dokázali zabezpečiť aspoň čiastočne krytý ústup... Spočiatku som nepovažoval za nemožné, že môžem vyčkať príchod polovice Lieblerovej brigády a koniec dňa. Dvojtá, postupne sa rozvíjajúca presila nepriateľa, jeho široko rozšírený obchvatný manéver, početná slabosť našich vlastných jednotiek, vyčerpanosť spôsobená na neúmerne rozšírených pozíciah plneným predvojom a pohotovostnou službou a napokon morálna skleslosť našich jednotiek spôsobená pustošivou chorobou (ako cholera a uhorská horúčka,<sup>52</sup> ktoré sa v terajšom suchom období rýchlo šíria) a tiež aj úplná absencia dostatočnej vojenskej rezervy – ktorú nebolo možné založiť kvôli skromnosti počtu dostupných jednotiek – to sú dôvodmi toho, že ciele tohto zúfalého boja nebolo možné zrealizovať.*“<sup>53</sup>

Aj Colloredo-Mannsfeld vo svojom hlásení uvádza straty rakúskeho vojska, či už počet padlých a nezvestných vojakov, ale aj počet stratených diel: „*Naše straty predstavujú v tejto nešťastnej bitke v mŕtvych, zranených a nezvestných približne 800 mužov, medzi nimi 28 dôstojníkov. Ďalšími stratami sú tri delá dvanásť funtové pešej batérie, ktoré sme už počas ústupu nedokázali z pozícii odviesť, tiež aj dve dvanásť funtové a dve osiemnásť funtové pozičné delá, ktoré boli zavrhnuté kvôli súčasnemu prechodu cez lelský most...*“<sup>54</sup> Rakúske vojsko utrpelo ťažkú porážku, čo plne dokladujú aj uvedené straty. Cisársko-kráľovské oddiely boli nútene vyprázdniať Győr a kedže v Székesfehérvári vypuklo povstanie, uvoľnila sa pred uhorskými vojskami cesta na Viedeň, ktorú Haynau, pochodujúci smerom na juh s hlavnými vojskami, nechal takmer bez krycia. Obyvateľstvo spomenutých miest bolo víťazstvom honvédov nadšené a Klapka tak mohol túto situáciu využiť, aby dokázal čo najviac posilniť obranu Komárna. Už tri dni po víťazstve sa začalo verbovanie nováčikov v Győri, tak sa do vojenskej služby čoskoro prihlásilo niekoľko tisíc nováčikov.<sup>55</sup> Úspechy

<sup>51</sup> Generálporučík Franz von Colloredo-Mannsfeld sa po bitke zachránil len preplávaním Dunaja. Ako dobový kronikár uvádza: „*Colloredo porozprával, ako sa zachránil po ácskej bitke pred husárimi, s tým, že preplával Dunaj, kam ho husári už neprenasledovali. Doraziac na breh pri Zlatnej jeho kôň skonal a on sa bál toho, že ho tamožší mlynári pobijú. Bezbrannému utečencovi ale nikto neubližil.*“ SZÉNÁSSY, Zoltán. *Komárom ostroma 1849-ben*. Komárom : Komáromi Városi Tanács, 1989, s. 184. ISBN 963-03-2984-0.

<sup>52</sup> Uhorská horúčka – tzv. Morbus Hungaricus, malária.

<sup>53</sup> Plné znenie hlásenia Colloreda-Mannsfelda pozri: FARKAS, Gyöngyi (szerk.). *Saját kezébe, ott ahol...* Budapest : Petit Real, 1998, s. 209-212. ISBN 963-85827-1-5.

<sup>54</sup> FARKAS, Gyöngyi (szerk.). *Saját kezébe, ott ahol...* Budapest : Petit Real, 1998, s. 212. ISBN 963-85827-1-5.

<sup>55</sup> Na tieto dni spomína Klapka nasledovne: „*5. som s 10 prápormi, 6 jazdeckými rotami a 30 delami začal pochod na Győr, kde som vtiachol 6. za veľkých ovácií obyvateľstva. Aby sme nestratili čas, v mnou kontrolovaných stolicach som okamžite vyhlásil verbovanie a zatiaľ som vyzval mužov vo veku 18 až 30 rokov. Z tej ochoty, s ktorou obyvateľstvo toto nariadenie vykonalo, som videl, že podobne v celej krajinе by bolo možné dosiahnuť obzvlášť veľkú vec a že nezáviselo od ľudu, že by sa*

Klapku vyvolali vo Viedni značné znepokojenie, ministerský predseda Rakúskeho cisárstva Felix von Schwarzenberg hodnotil situáciu ako kritickú a aj zahraničie si ju pozorne všíma-  
lo.<sup>56</sup> Klapka plánoval, že po dokončení verbovania zverí úlohu obrany Komárna novoposta-  
veným jednotkám a on so skúseným vojskom v počte 15-tisíc mužov napadne Štajersko.<sup>57</sup>  
Tento plán však prekazila náhla zmena na hlavnom bojovom poli a zloženie zbraní vojsk Görgeyho 13. augusta 1849 pri Világosi.

Správy o nevyhnutnosti zloženia zbraní hlavnými silami uhorského vojska priniesol do hlavného stanu Klapku predseda poslaneckého zboru Pavol Almásy 11. augusta 1849.<sup>58</sup> Po týchto správach sa Klapka musel vzdať akýchkoľvek útočných plánov a začal urýchlene sťahovať svoje jednotky z Győru do bezpečného Komárna, čo sa do 15. augusta uskutočnilo. O zložení zbraní pri Világosi sa Klapka dozvedel týždeň po správach od Almássyho, teda 18. augusta z článku *Pressburger Zeitung*. Jeden z najvýznamnejších generálov uhorskej revolúcie, ktorý sa často pozeral smrti do očí, sa po týchto správach rozplakal.<sup>59</sup> Rakúske ministerstvo vojny nariadilo okamžité obklúčenie komárňanskej pevnosti, čo sa rakúsko-ruským vojskám do 22. augusta podarilo zrealizovať. Vtedy už obliehalo Komárno vojsko v počte približne 60-tisíc mužov.<sup>60</sup>

Zhrnúc uvedené udalosti môžeme považovať výpad z komárňanskej pevnosti 3. augusta 1849 a rozbitie obklúčenia za jednu z najúspešnejších vojenských operácií uhorskej revolúcie a oslobodzovacieho boja v rokoch 1848 – 1849, aj napriek tomu, že sa maximálny cieľ, teda obklúčenie a zajatie Barcovej brigády, nepodarilo úspešne zrealizovať. Potom, ako vojsko Františka Schlicka opustilo okolie Komárna, mohli obrancovia pevnosti prevziať iniciatívu, ohrozit, prípadne pretáť zásobovacie cesty hlavnej časti rakúskeho vojska a pomôcť tak uhorským vojakom v boji na hlavnom bojovom poli. Vojenské ope-  
rácie sa však začali prineskoro. Príčiny môžeme hľadať v Klapkovej opatrnosti, ktorá ho

---

voči vlámajúcemu sa nepriateľovi postavila vojenská sila národa v nedostatočnom počte. V priebehu niekolkých dní sa prihlásilo päť- šestisíc nováčikov, ktorí boli poslaní do Komárna, zadelení do piatich nových praporov, rýchlo vyzbrojení a vycvičení. KLAPKA, György. Emlékeimból. Bratislava : Madách, 1986, s. 185-186. ISBN 963-15-3365-4.

<sup>56</sup> Pruský diplomat Varnhagen vtedy zapísal do svojho denníka nasledovné záznamy: 10. augusta: „Knieža Schwarzenberg zúfalo odcestoval do Varšavy, aby prosil cára Mikuláša o pomoc.“ 12. augusta: „Vo Viedni panuje veľký strach... Často tak ľahko vyhlasovaný a predpovedaný koniec vojny nie je tak blízky, ako by bolo žiaduce.“ ANDICS, Erzsébet. 1848 – 1849. Tanulmányok. Budapest : Kossuth Könyvkiadó, 1968, s. 380.

<sup>57</sup> Slovami Szinnyeiho: „Na území za Dunajom počty nepriateľov sa zmenšili, my sme s vojskom opustili Komárno, odpočinuli sme si v Győri. Tak rozprávali, že na druhý deň pôjdeme do Grazu a večer už budeme tam. Vývoláme vzburu ľudu a obsadíme Viedeň. SZINNYEI, József. Komárom históriái. Tatabánya : Komárom-Esztergom Megyei Önkormányzat, 1997, s. 108. ISBN 963-7190-46-5.

<sup>58</sup> Do hlavného stanu Klapku prišiel počas obedu pre dôstojníkov Pavol Almásy so smutnou správou, že pádu oslobodzovacieho boja nie je možné vyhnúť sa. Na tento moment spomína Juraj Klapka nasledovne: „Pavol Almásy, predseda poslaneckého zboru, ktorý sa vybral do zahraničia, bol prvý, kto mi bolestivým hlasom oznámil, že on je na útek, keďže je podľa neho všetko stratené... Almásy dodal ešte, že Haynau po týchto úspechoch je schopný, aby z veľkého sily, čo má k dispozícii, poslal úctyhodnú armádu proti Komárnu, ba že brigáda Jablonowského a divízia Nugenta už sú na ceste sem.“ KLAPKA, György. Emlékeimból. Bratislava : Madách, 1986, s. 186. ISBN 963-15-3365-4.

<sup>59</sup> SZÉNÁSSY, Zoltán. Klapka György. Bratislava : Madách, 1992, s. 94. ISBN 80-7089-157-2.

<sup>60</sup> SZÉNÁSSY, Zoltán. Komárom ostroma 1849-ben. Komárom : Komáromi Városi Tanács, 1989, s. 186. ISBN 963-03-2984-0.

charakterizovala pri realizácii a vykonávaní bojových operácií,<sup>61</sup> aj napriek dôvtipnosti a odvážnosti jeho plánov. Pri začatí výpadu nechcel nechávať nič na náhodu, preto častými hliadkami, husárskymi výpadmi a prieskumnými akciami kontroloval obsah nepriateľských spisov, ktoré sa mu podarilo získať. Veľa času stratil aj medzi akciami na ľavom a pravom brehu Dunaja. Aj tu môžeme predpokladať, že svoju úlohu zohrala jeho opatrnosť, keďže chcel dosiahnuť, aby rakúske vojenské velenie si čo najdlhšie myšlelo, že akcie komárnanskej posádky budú pokračovať na ľavom brehu Dunaja. Svoje jednotky, ktoré uskutočnili výpady na Matúšovu zem, preto stiahol do Komárna len v poslednej možnej chvíli.<sup>62</sup>

Obklĺčenie Barcovej divízie sa napokon nerealizovalo pre meškanie vojska vykonávajúceho obchvatnú operáciu pod vedením Aschermanna. Práve jeho vinil Klapka vo svojich pamätiach, vyčítajúc mu priveľkú opatrnosť.<sup>63</sup> Aschermannov postup však neboli brzdený jeho opatrnosťou, ale skôr vyčerpanosťou jeho praporov. Tieto oddiely totiž absolvovali predošlý deň asi 15 km dlhý pochod do Komárna z operácií v Matúšovej zemi a po krátkom odpočinku boli práve oni, ktorí začali útok 3. augusta, keď už o polnoci začali pochod smerom na Dunaalmás. Po tunajšom ľažkom boji museli absolvovali ďalší dlhý pochod v augustových horúčavách, a tak niet divu, že k vojenskému mostu v Lovade dorazili s oneskorením. Najdiskutabilnejším bodom celého operačného plánu bolo práve to, prečo zvalil Klapka väčšinu t'archy operačného plánu na ľavé krídlo svojho vojska. Odpoved'ou môže byť, že Klapka opäť nechcel nechávať nič na náhodu. Aschermannova divízia pozostávala z najskúsenejších vojakov a Klapka dobre vedel, že oni pre úspech urobia všetko, čo bude v ich silách. Z dvoch hlavných úloh – obsadenie obce Dunaalmás a realizácia obchvatného manévrhu – druhá nebola vykonaná, preto úspech priniesli až útoky v centre a na pravom krídle, v ktorých sa vyznamenali divízie Bátori-Schulcza a Janika.

Ked'že výpad sa uskutočnil pomerne neskoro, iba 10 dní pred zložením zbraní pri Világoši, nedokázal už výrazne ovplyvniť udalosti na hlavnom bojovom poli. Spôsobil však rozruch v kruhu cisárskeho vojenského velenia a súčasne dokázal naštrbiť autoritu cisársko-kráľovských vojsk. Dôležitý je aj morálny vplyv víťazstva, keď komárnanská posádka dokázala, že je schopná odolať skûsenej rakúskej armáde, ba dokonca je schopná v otvorenom boji ju poraziť, čo dodalo obrancom dostatočné sebavedomie. V priebehu jedného týždňa bolo zverbovaných viac ako 5 000 nováčikov a výrazne sa doplnili potravinové a materiálne zásoby pevnosti. Víťazstvo poukázalo aj na to, akou dôležitou úlohou disponuje sa-

<sup>61</sup> Klapka bol dôstojníkom s výborným vzdelaním, vypracoval dômyselné, odvážne, ale súčasne plány schopné realizácie, ale keď došlo k praktickej realizácii ich plánov, často zneistiel. V jarnej výprave bol za ním stále prísny, neústupčivý generál Ján Damjanich, ktorý mu pomohol prekonať úzkostlivé situácie. Jeho chyby však dokázali vyuvažiť a prekonať jeho vojenské úspechy počas revolúcie a politické úspechy v emigrácii. PELYACH, István. Az út Komáromba : Klapka György a tavaszi hadjáratban. In KISS, Vendell (szerk.). *Komárom és Klapka György 1848/49-ben*. Komárom : Önkormányzat, 1994, s. 95-96.

<sup>62</sup> KEDVES, Gyula. A szabadságharc utolsó győztes csatája. In KISS, Vendell (szerk.). *Komárom és Klapka György 1848/49-ben*. Komárom : Önkormányzat, 1994, s. 107-108.

<sup>63</sup> „Keby Aschermann svojou opatrnosťou nestratil tak veľa času, tak by už v tejto chvíli [po obsadení obce Csém – poznámka autora] istotne muselo zložiť zbrane celé obliehajúce vojsko, tak ako v prípade útoku na Mocsu. KLAPKA, György. *Emlékeimból*. Bratislava : Madách, 1986, s. 238. ISBN 963-15-3365-4.

motné vlastnenie komárňanských opevnení a ponúka dôkaz o tom, že zrejme bolo chybou zavrhnúť koncepciu koncentrácie všetkých uhorských vojsk v komárňanskej pevnosti, ktorá by poskytovala obrovskú oporu v ďalších bojových operáciach uhorskej armády.<sup>64</sup>

19. augusta 1849 prišiel do Komárna prvý parlamentár, ktorý v mene generálmajora Lieblera žiadal vydanie pevnosti rakúskym vojskám. Na ďalší deň prišiel aj parlamentár ruskej strany, ale Klapka bezpodmienečne vzdanie odmietal. Čoskoro bolo podpísané dvojtýždňové prímerie, za tento čas mali Klapkovi vyslanci priniesť informácie z Veľkého Varadína a z Aradu. Tesne pred ich návratom spísala Vojenská rada komárňanskej pevnosti kapitulačné podmienky, ktoré však rakúske velenie neprijalo. 4. septembra dvojtýždňové prímerie vypršalo, znova dochádzalo aj k menším bojom, rakúske vojsko dokonca najalo vraha, ktorý mal Klapku odstrániť. Nájomného vraha však vojsko chytilo a bol popravený.<sup>65</sup> Potom ako sa Klapka dozvedel, že aj pevnosť v Petrovaradíne bola vydaná rakúskym vojskám, odporučil zmenu prvých 4 bodov kapitulačných podmienok vzťahujúcich sa na celý národ. Rakúske vojenské velenie odmietlo aj tieto podmienky. 24. septembra sa osobne stretli Klapka s Csorichom, keďže obe strany však trvali na svojich dovtedajších stanoviskách, rokovania nepriniesli úspech. Situácia sa rapídne zmenila až príchodom maršala Haynaua pod Komárno. Haynau okamžite poslal list Klapkovi, v ktorom ho vyzval na rokovania, Klapka zvolal širokú vojenskú radu, kde prevážil názor, že je potrebné ešte raz určiť kapitulačné podmienky a začať rokovanie. 27. septembra 1849 sa v obci Herkály-puszta po dvojhodinových rokovaniach zrodila dohoda, rakúska delegácia prijala kapitulačné podmienky zostavenej komárňanskou vojenskou radou a Haynau podpísal dvojjazyčnú dohodu o prepustení pevnosti. Klapka, keďže sa rokovanie nezúčastnil, tak urobil až večer o 21 hod.

Takto sa skončila posledná kapitola uhorského oslobodzovacieho boja. 9 kapitulačných bodov zaistovalo komárňanskej posádkе amnestiu, každý z obrancov dostal sprievodný list, ktorý mu zaručoval na celom území krajiny osobnú bezpečnosť. Kapitulácia pevnosti sa uskutočnila 1. až 4. októbra 1849. Práve 4. októbra opustil mesto aj „komárňanský hrdin“ Juraj Klapka.

#### T. DOHNANEC: DIE LETZTE SIEGESSCHLACHT DER UNGARISCHEN REVOLUTION DIE SCHLACHT BEI KOMÁRNO AM 3. AUGUST 1849 IM SPIEGEL DER UNGARISCHEN HISTORIOGRAPHIE

Die revolutionäre Welle, die Europa Mitte des 19. Jahrhunderts durchraste, spielte eine bedeutende Rolle im Leben der Habsburger Monarchie. Am 15. März 1848 brach die Revolution in Buda aus und ab Sommer 1848 entflammten die Kämpfe an mehreren Standorten. Die Revolution wandelte sich nach und nach zum Freiheitskampf der Ungarn, vor allem nach der kroatischen Offensive von Joseph Jelačić, die jedoch am 29. September 1848 durch die ungarische Armee gestoppt wurde. Der genannte Termin ist jedoch bedeutend auch deswegen, weil die Befestigung von Komárno (dt. Komorn), die im Zuge der Freiheitskämpfe eine wichtige Rolle spielte, an diesem Tag in die Hände der ungarischen Miliz geriet.

<sup>64</sup> KEDVES, Gyula. A szabadságharc utolsó győztes csatája. In KISS, Vendell (szerk.). *Komárom és Klapka György 1848/49-ben*. Komárom : Önkormányzat, 1994, s. 108-109.

<sup>65</sup> SZÉNÁSSY, Zoltán. *Komárom ostroma 1849-ben*. Komárom : Komáromi Városi Tanács, 1989, s. 206-207. ISBN 963-03-2984-0.

## VOJENSKÁ HISTÓRIA

Die Befestigungsanlagen von Komárno wurden zwar noch nicht vollendet, aber sie hatten derzeit eine sehr vorteilhafte strategische Position. Auch die österreichische Militärführung war sich dessen bewusst und sie versuchte Komárno entweder durch Aufforderungen zur Kapitulation der Burggarnison, oder später durch eine Militäraktion wiederzugewinnen. Weder die Parlamentarier noch die Belagerung und Beschießung der Stadt halfen nicht, die anhaltende Befestigung von Komárno blieb in den Diensten der ungarischen Landwehr.

Nach der Entscheidung des russischen Zaren Nikolaus I. im Frühjahr 1849, die Niederschlagung der ungarischen Revolution zu unterstützen, wandten sich die damalige militärische Situation und Machtverhältnisse deutlich gegen Ungarn. Ende Juni 1849 beschloss der ungarische Ministerrat, dass sich die Hauptstärke der ungarischen Landwehr im Dreieck zwischen den Flüssen Marosch und Theiß vereinheitlichen und in Komárno nur die für die Verteidigung der Befestigung notwendigen Truppen bleiben sollen. Nach zwei Schlachten im Juli blieben in Komárno unter dem Kommando von Georg Klapka nur etwa 18.000 Truppen, die durch die österreichischen Truppen belagert wurden. Die Burggarnison unternahm eine Reihe von Angriffen, und bereits der erste war sehr erfolgreich als der Kapitän die Unterlagen erhielt, aus denen er Informationen über die Anzahl und den Einsatz von feindlichen Truppen erfuhr. Solch einen strategischen Vorteil musste Klapka ausnützen und plante eine Aktion ein, nicht nur, um die Belagerung der Befestigung zu brechen, sondern auch um die österreichischen Truppen in der Umgebung von Komárno zu besiegen. Die ersten Angriffe auf dem linken Ufer der Donau sollten dazu dienen, das österreichische Kommando anzulügen, dass der entscheidende Angriff sich erst am 3. August 1849 ereignet. Klapka arbeitete einen grandiosen Plan mit einer Zangenbewegung aus, dessen Erfolg nur eine perfekte Zusammenarbeit der einzelnen in den Kampf nach und nach entsandten Armeekorps garantieren konnte. Das Ziel der Operation war die Belagerung, Gefangennahme oder eventuelle Zerstörung der Brigade von Barco. Obwohl die ungarische Armee in der Lage war, die gesamte Linie des Angriffs zu gewinnen, wurde Klapkas Absicht, gegnerische Einheiten einzukreisen und gefangen zu nehmen, nicht erreicht. Infolge des zermalmenden Erfolgs der Landwehr von Komárno waren die österreichischen Armeen gezwungen, aus der weiteren Umgebung von Komárno auszuweichen. Sie mussten zugleich die Stadt Györ leeren und Klapka brach die Hauptversorgsrouten der österreichischen Armee, die im Südosten Ungarns kämpfte, ab. Er plante sogar die Invasion in der Steiermark, die die ungarische Armee auf dem Hauptschlachtfeld zumindest teilweise entlasten sollte. Die Realisierung dieses Plans verpasste er allerdings, nach Erhalt der Berichte über die unvermeidliche Niederlage des ungarischen Freiheitskampfes zog er sich nach Komárno zurück. Die Befestigung von Komárno verteidigte er bis Ende September 1849 und diese letzte Befestigung der ungarischen Revolution gab er an das österreichische Kommando Anfang Oktober 1849 unter sehr günstigen Bedingungen über.